

Slovenski raziskovalni inštitut

Ravnatelji slovenskih šol v
Italiji in dvojezičnega šolskega
centra v Špetru

Projekt ŠOLA 2010

o spremljanju narodnostnih in jezikovnih
značilnosti populacije slovenskih vrtcev
in šol v Italiji in dvojezičnega šolskega
centra v Špetru

Norina BOGATEC

marec 2011

dinamika vpisov

Analizo rezultatov projekta ŠOLA2010 uvedemo s krajšim pregledom vpisov v slovenske vrtce in šole v tržaški in goriški pokrajini ter v dvojezični šolski center v Špetru.

Od konca druge svetovne vojne do srede 60. let kaže krivulja vpisov zelo izrazit padec. Sledi 15-letno naraščanje šolske populacije, v zadnjih dvajsetih letih prejšnjega tisočletja pa smo priča drugemu daljšemu, a manj strmemu, nepretrganemu upadanju vpisov. Od začetka novega tisočletja se krivulja ponovno obrača navzgor.

V goriški pokrajini je nihanje krivulje manj izrazito in število vpisanih je v zadnjih šolskih letih prehitelo število vpisanih izpred 30 let; v tržaški pokrajini pa je upadanje vpisov ob koncu prejšnjega tisočletja bolj opazno in preusmeritev krivulje navzgor počasnejša.

Vzroki prikazanega trenda so znani: zelo shematično lahko povzamemo, da je povojno upadanje števila vpisanih v slovenske šole v glavnem odvisno od takratnega napetega političnega vzdušja in emigracije, drugo obdobje upadanja pa zlasti od negativnih demografskih dinamik prebivalstva v obeh pokrajinah.

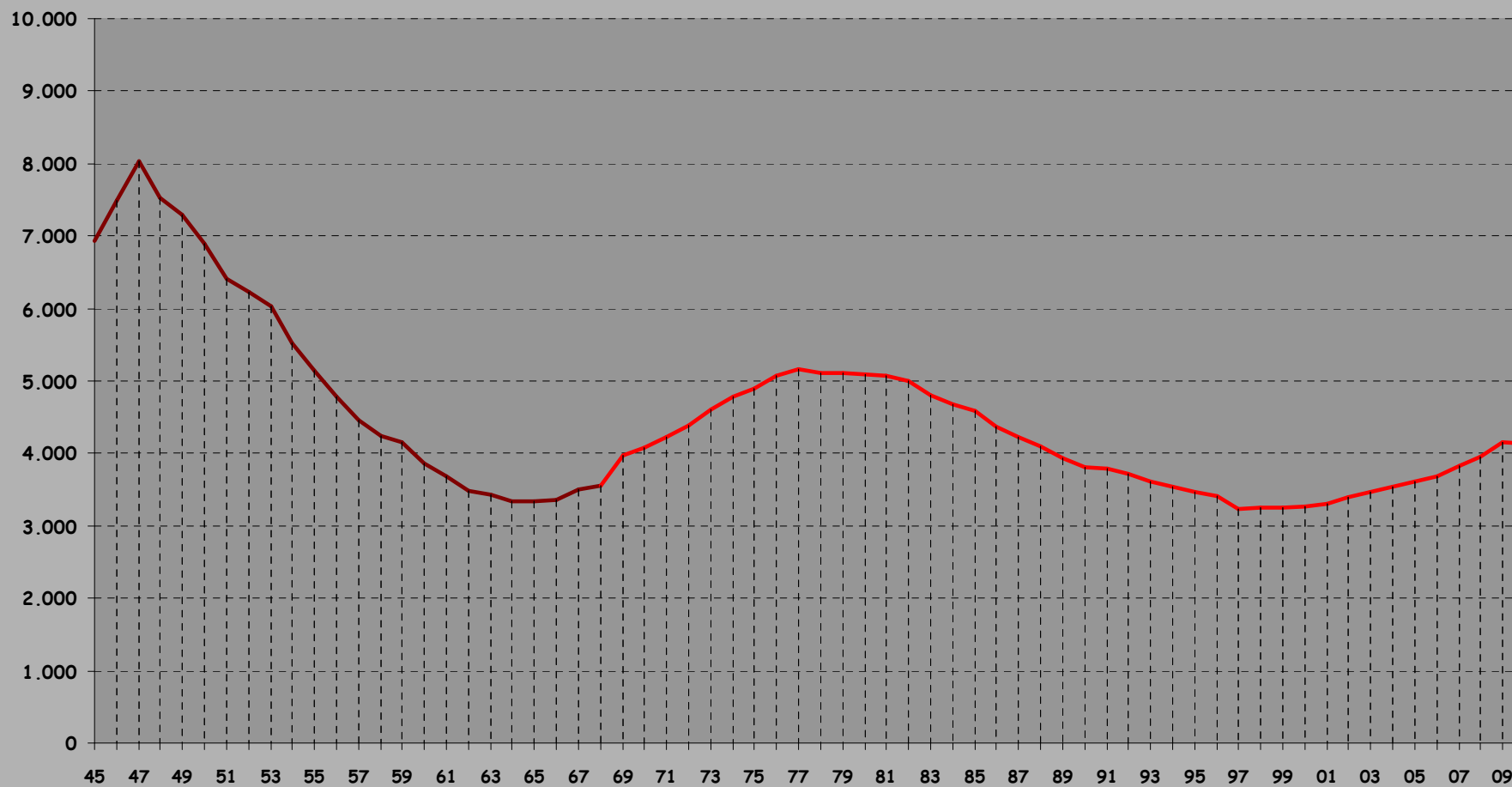
Število vpisanih v šolskem letu 2010/2011 se je povečalo v primerjavi s številom izpred 15 let v vrtcih (35 %), osnovnih šolah (46 %) in srednjih šolah I. stopnje (19 %), upadlo pa v srednjih šolah II. stopnje (-18 %). Ne glede na stopnjo šolanja se je število vpisanih povečalo za 21 % v zadnjih petnajstih letih. Trendi vpisov se razlikujejo glede na pokrajino: v tržaški so pozitivni za vrtce in osnovne šole, v goriški in v Špetru pa tudi za srednje šole I. stopnje.

Iz primerjave med številom vpisanih v prvi razred slovenskih osnovnih šol in številom rojenih šest let prej na Tržaškem in Goriškem izhaja, da vsaki deseti prvošolček hodi v slovensko osnovno šolo.

Opozorilo:

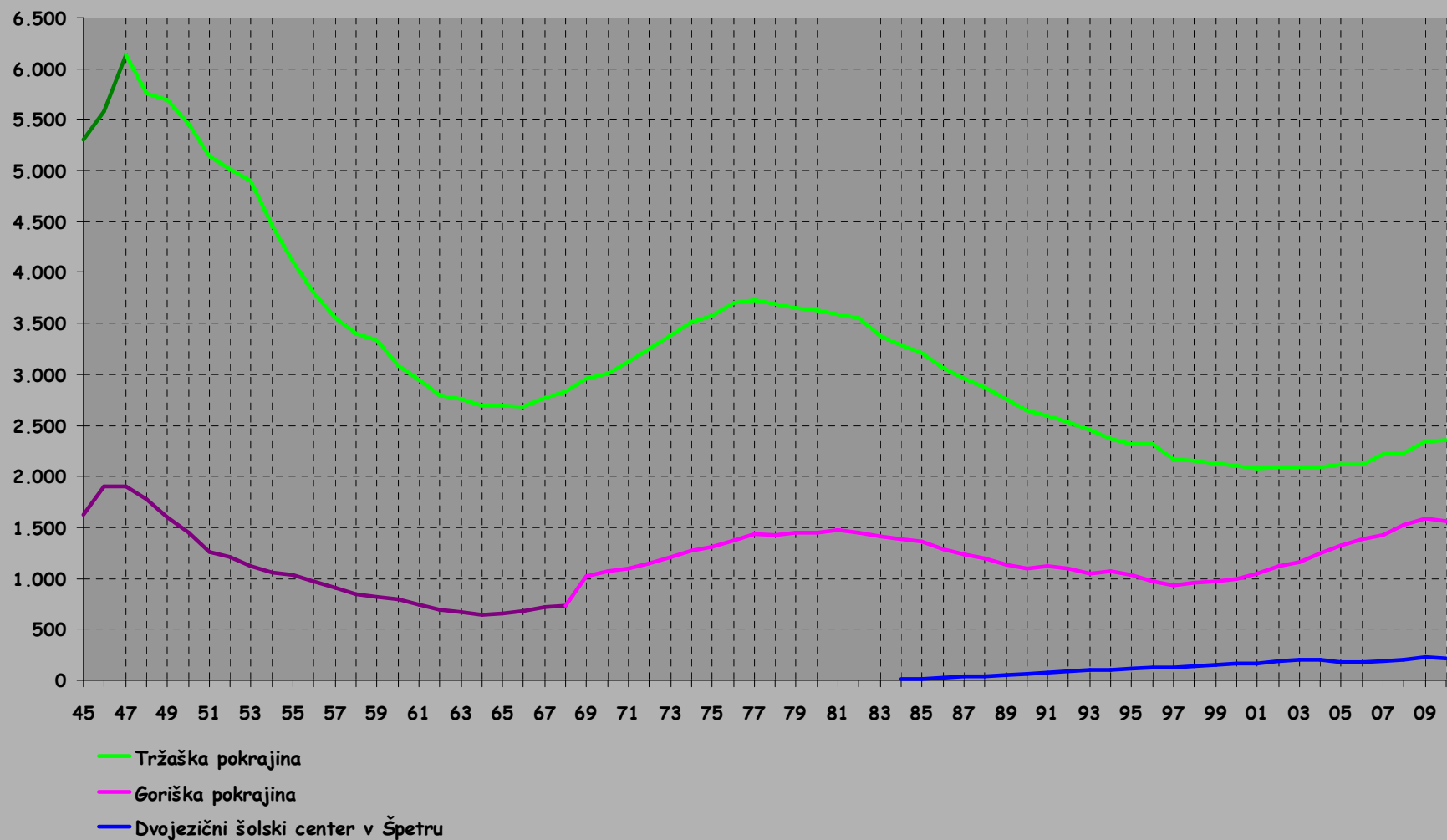
V prvih dveh grafikonih je krivulja začrtana s temnejšo barvo, kjer so podatki nepopolni: za Tržaško manjkajo podatki o vpisih v nekaterih nižjih srednjih šolah v letih 1945 in 1946, za Goriško pa podatki o vpisanih v otroških vrtcih do leta 1969. Povojni padec vpisov je zato nekoliko strmejši v goriški pokrajini.

Število vpisanih v slovenskih vrtcih in šolah v Italiji in dvojezičnem šolskem centru v Špetru v obdobju 1945-2010

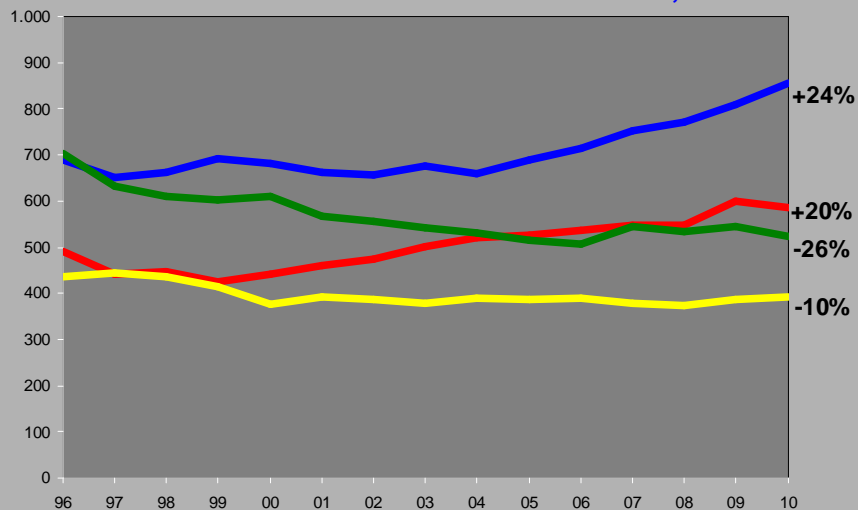
Vir: arhiv SLORI

Število vpisanih v slovenskih vrtcih in šolah v Italiji in dvojezičnem šolskem centru v Špetru v obdobju 1945-2010 glede na pokrajino

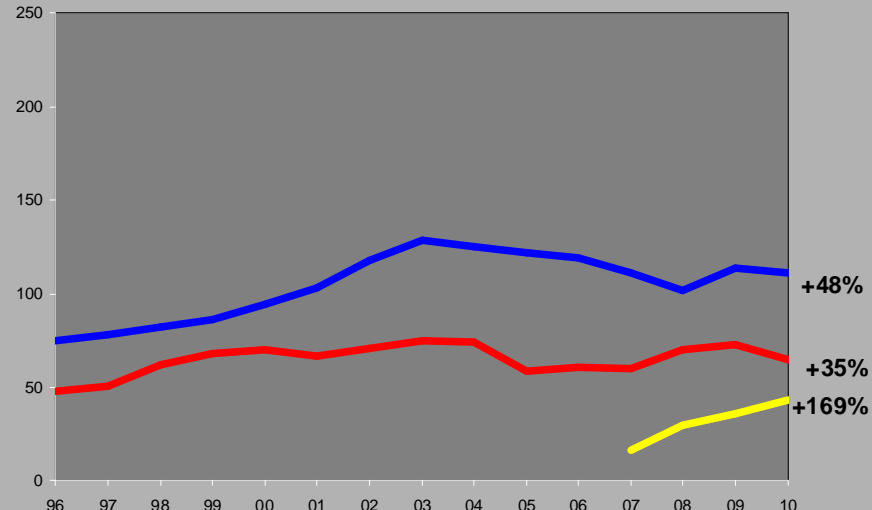

Vir: arhiv SLORI

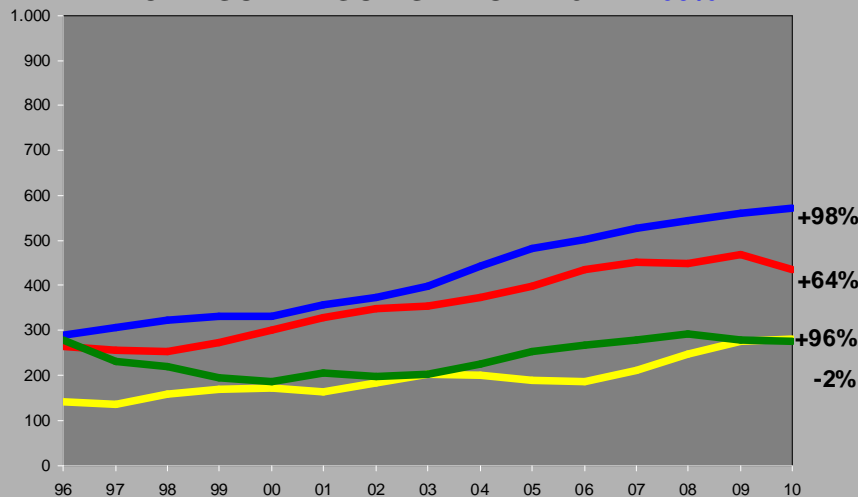
VRTCI IN ŠOLE V TRŽAŠKI POKRAJINI: +1,8%

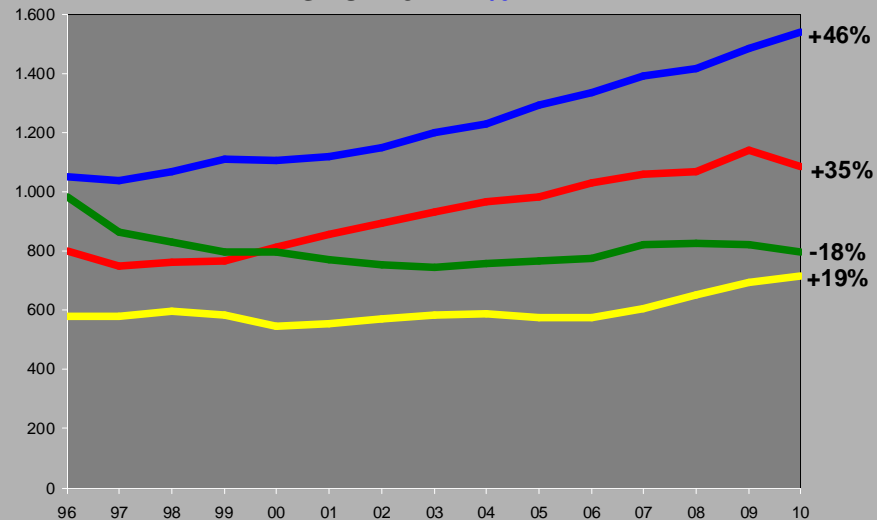
DVOJEZIČNI ŠOLSKI CENTER V ŠPETRU: +78%

VRTCI IN ŠOLE V GORIŠKI POKRAJINI: +60%

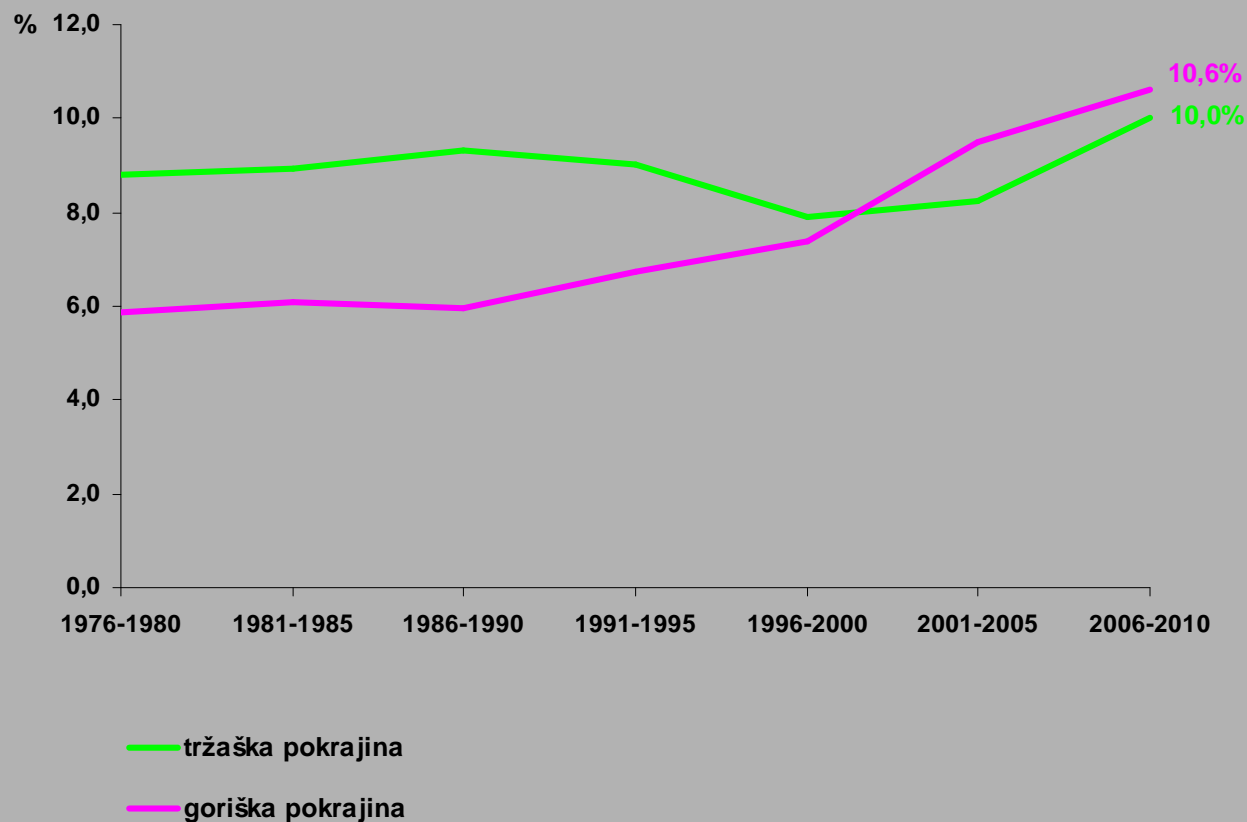
SKUPAJ: +21%

- otroški vrtci
- osnovne šole
- srednje šole prve stopnje
- srednje šole druge stopnje

Vir: arhiv SLORI

Razmerje med številom vpisanih v prvi razred slovenskih osnovnih šol in številom rojenih 6 let prej na Tržaškem in Goriškem (petletna povprečja)

ízsledkí razískave

CILJ PROJEKTA

Oblikovati standardno obliko zbiranja podatkov o narodnostnem izvoru in jezikovnih navadah predšolskih otrok, učencev in dijakov, ki obiskujejo slovenske vrtce in šole v tržaški in goriški pokrajini ter dvojezični šolski center v Špetru.

RAZISKOVALNI HIPOTEZI

- a) Narodnostna in jezikovna struktura populacije se v vrtcih in šolah s slovenskim učnim jezikom spreminja zaradi naraščajočega vpisa otrok neslovenskih družin;
- b) narodnostna in jezikovna struktura **iste** generacije se spreminja pri prehajanju z ene stopnje šolanja na drugo.

METODOLOŠKI POSTOPEK

- Na anketno polo odgovarjajo starši predšolskih otrok, osnovnošolskih in nižješolskih učencev ter višješolski dijaki ob vpisu v prvi letnik oziroma razred posamezne stopnje šolanja.
- Razdeljevanje anketnih pol poteka letno v sodelovanju z ravnateljstvi.

šolsko leto 2010/11

Na anketno polo je odgovorilo 920 ali 81 % družin od skupnih 1.132 predvidenih. Nadpovprečni delež v projekt vključenih družin zasledimo na Goriškem, rahlo podpovprečnega pa na Tržaškem; zaradi prenizke stopnje odziva so odgovori špeterskih staršev večinoma obravnavani v skupnem seštevku.

Velika večina staršev je ali slovenske ali italijanske narodnosti, nekaj je takih, ki so izjavili, da so tako slovenske kot italijanske narodnosti oziroma v nekaterih primerih tako slovenske kot neke druge narodnosti, pri redkih pa je narodnost le druga. Podatek, da je pri materah delež Slovenk izrazitejši kot pri očetih, se ponavlja, saj ga izpostavljajo tudi druge raziskave. To pomeni, da je pri mešanih slovensko-italijanskih zakonih več primerov, ko je mati Slovenka, oziroma da so taki mešani zakoni pogostnejši nasploh - ne glede na vpis otrok v slovensko šolo. Materina pomoč pri šolanju je gotovo pomembna in pri ustvarjanju družine mogoče ženske širijo svoj krog poznanstev v večji meri kot moški.

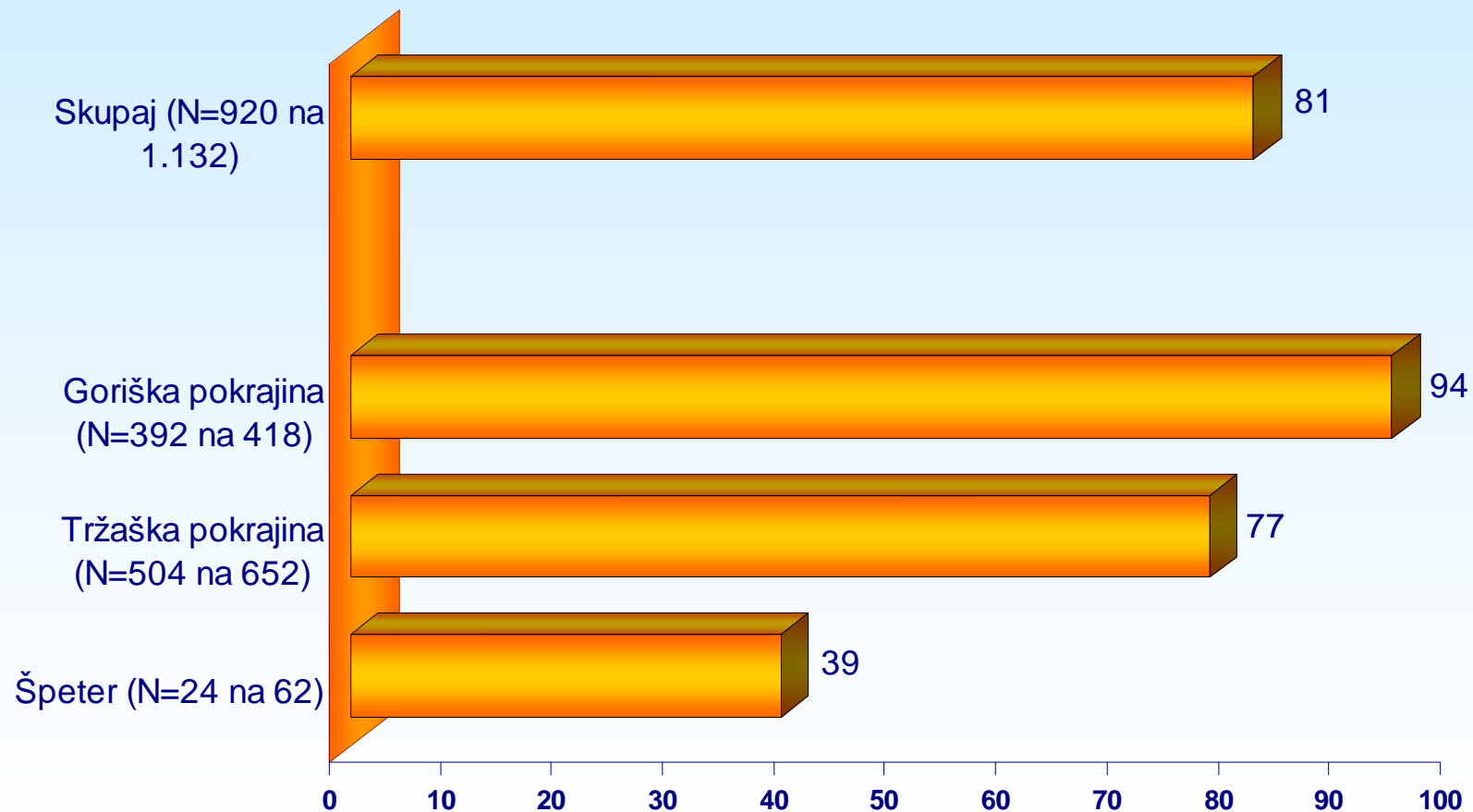
Narodnostni izvor otroka izhaja iz križanja očetove in matrine narodnosti. Večina (44 %) vpisanih v prve letnike obravnavanih vrtcev in šol izhaja iz mešanih zakonov, nekaj jih je iz družin druge narodnosti, preostali pa so skoraj v enaki meri otroci slovenskega (29 %) ali otroci italijanskega narodnostnega izvora (24 %). Na Tržaškem je izrazitejša prisotnost otrok slovenskih staršev (34 %), na Goriškem pa prisotnost otrok italijanskih staršev (29 %).

Primerjava med mestom in okolico izpostavlja najvišji delež otrok slovenskega narodnostnega izvora v vrtcih in osnovnih šolah na Tržaškem.

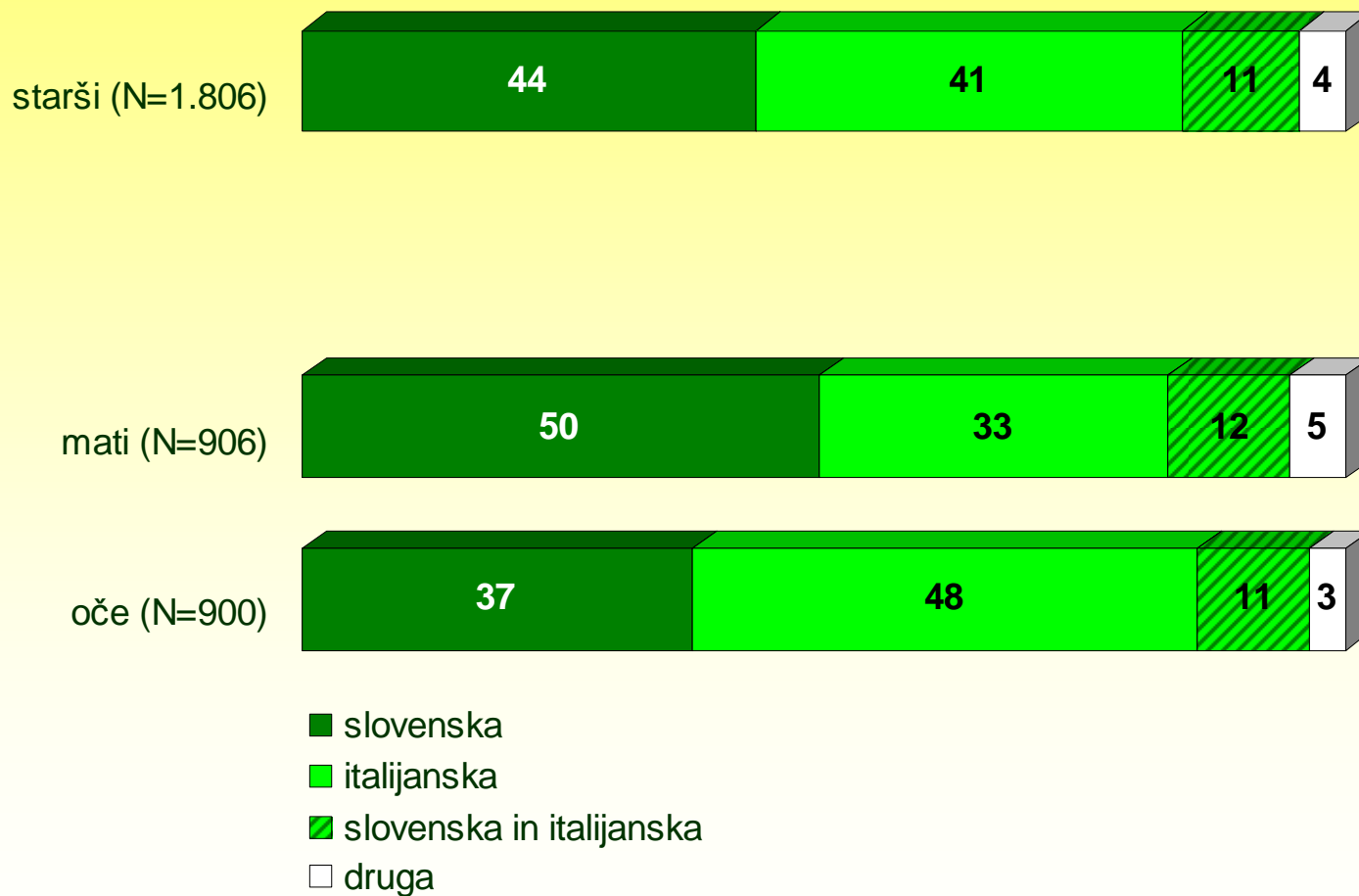
Narodnostna struktura raziskane predšolske in šolske populacije se spreminja pri prehajanju iz ene stopnje šolanja na drugo: od vrtca do srednje šole II. stopnje delež otrok slovenskih družin narašča in delež otrok italijanskih družin se manjša, medtem ko se deleži otrok drugih narodnostnih skupin ne spremenijo bistveno. Trend je odvisen od dveh pojavov, ki se ne izključujeta: po eni strani smo priča vedno večjemu zanimanju italijanskih staršev za slovensko šolo, po drugi pa se zlasti učenci teh družin odločajo za vpis na italijansko srednjo šolo II. stopnje po dokončani slovenski srednji šoli I. stopnje.

Raba slovenščine zunaj šole je pri otrocih večinoma pogojena z narodnostno sestavo družin. Večina otrok iz mešanih zakonov in nekateri iz neslovenskih družin se izraža v slovenščini tudi zunaj šole.

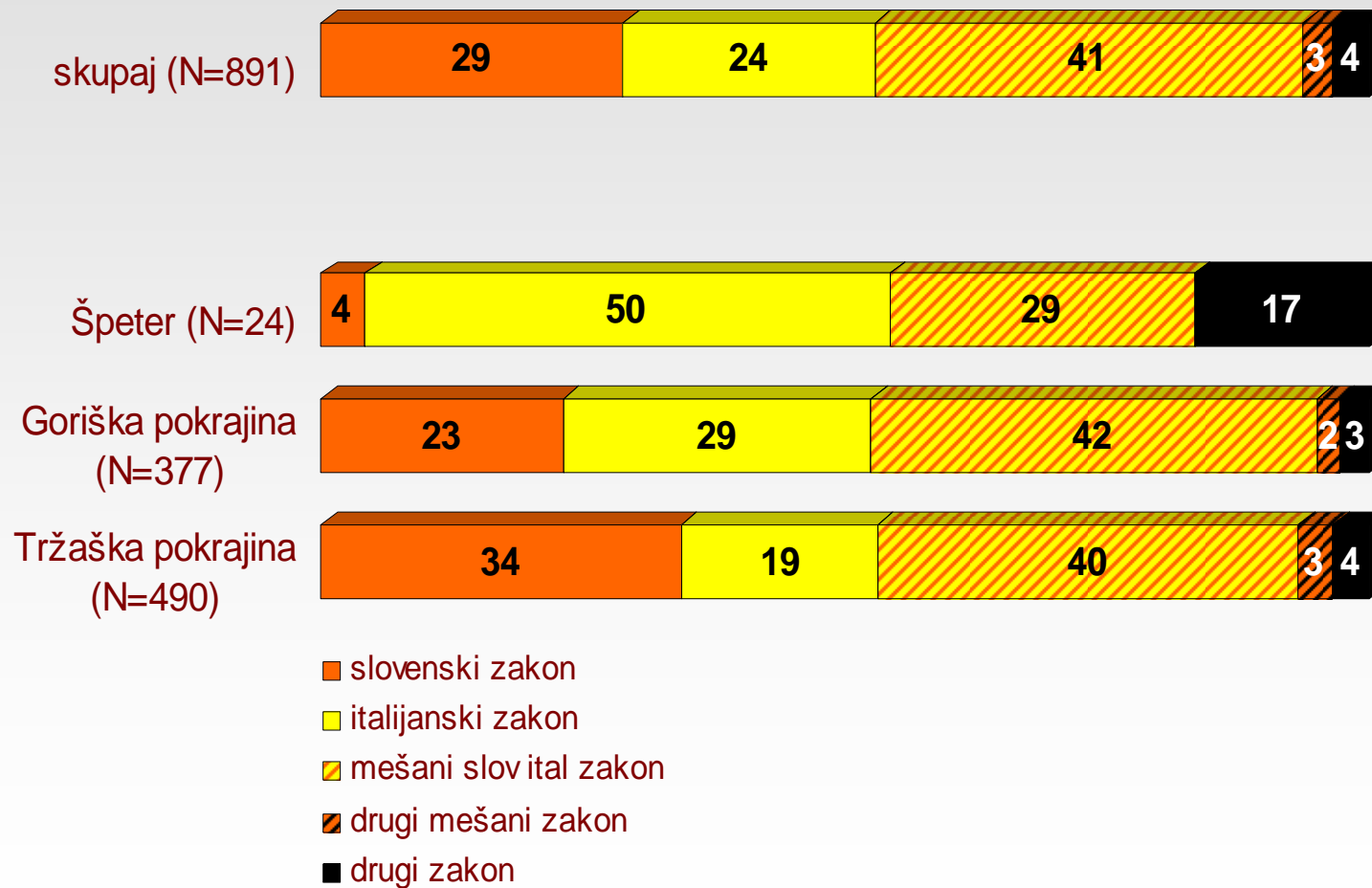
Delež vpisanih zajetih v raziskavo glede na pokrajino (v %)

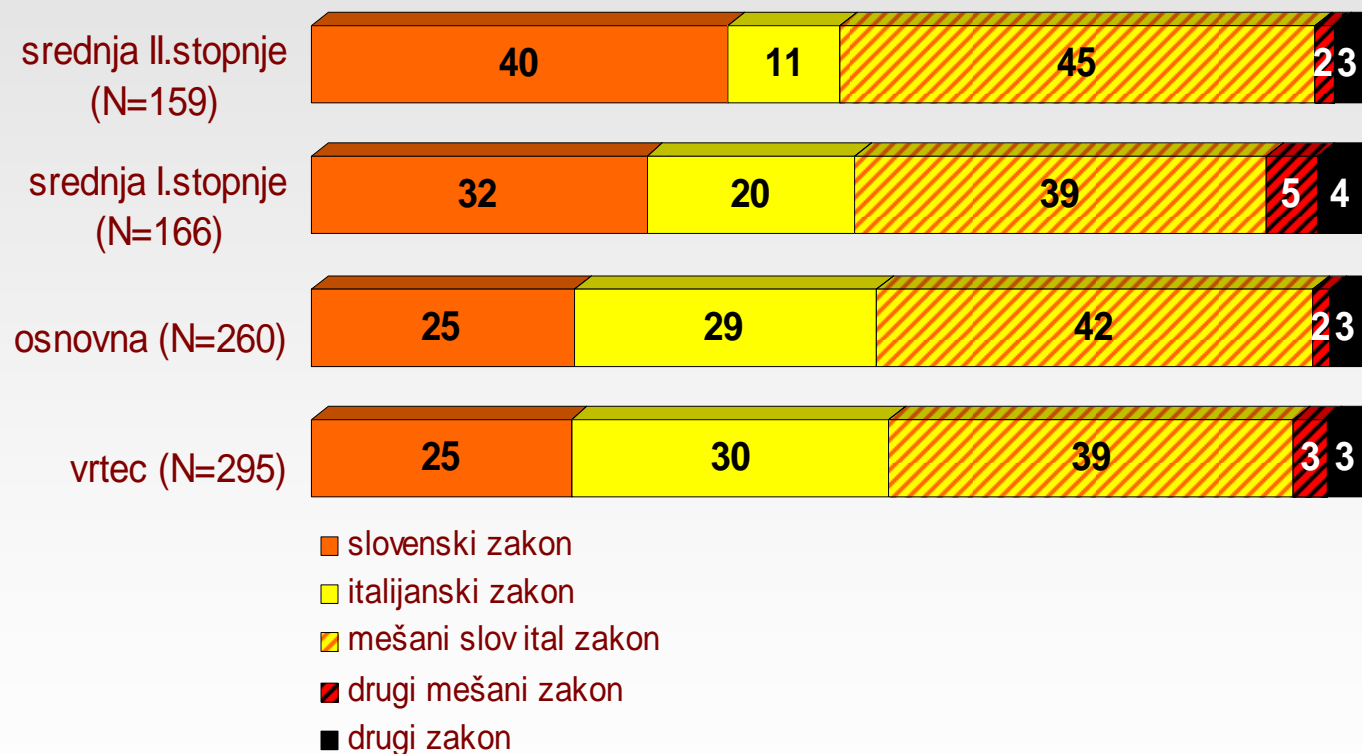
Narodnost očeta in matere (v %)

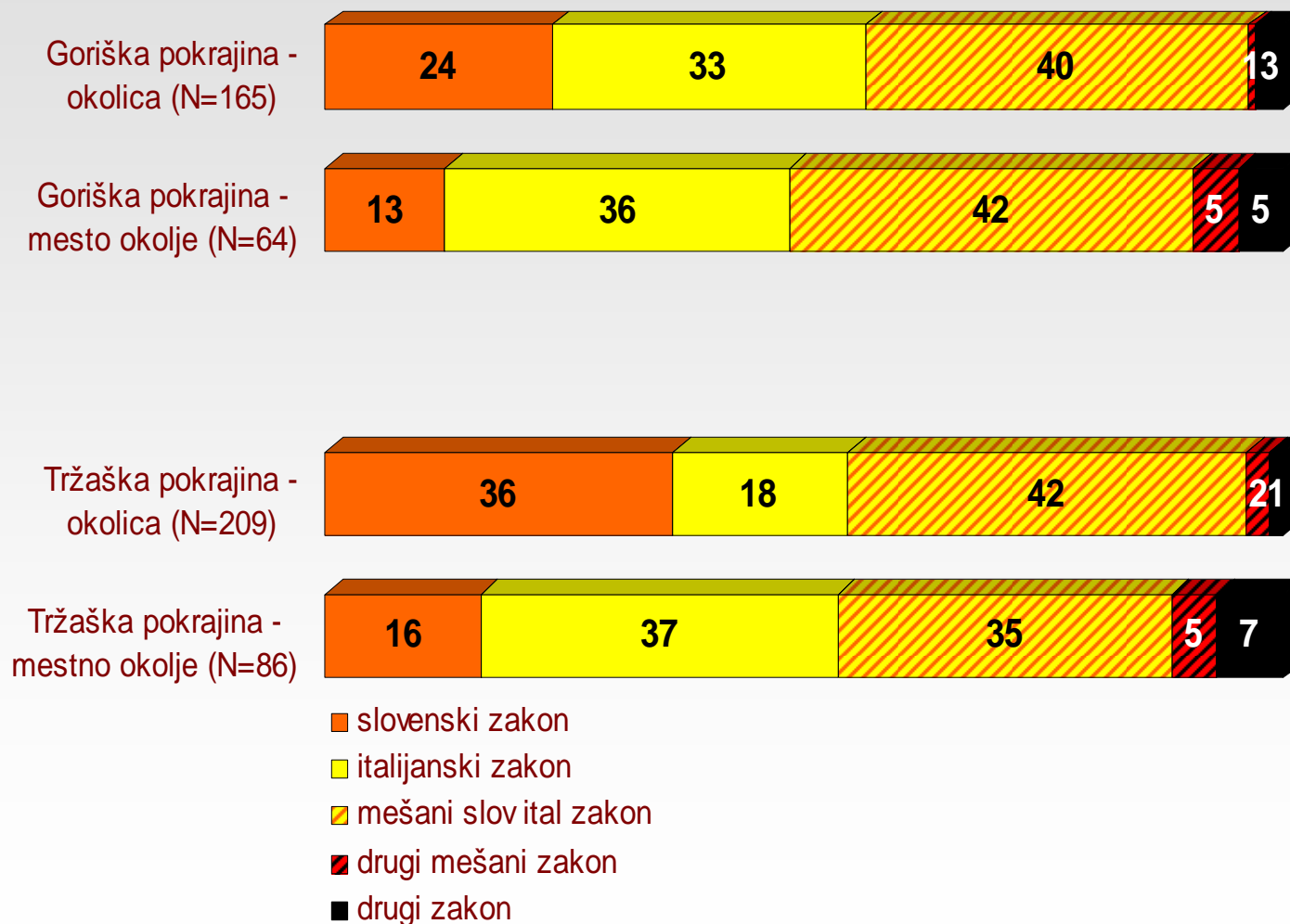
Narodnostni izvor vpisanih glede na pokrajino (v %)

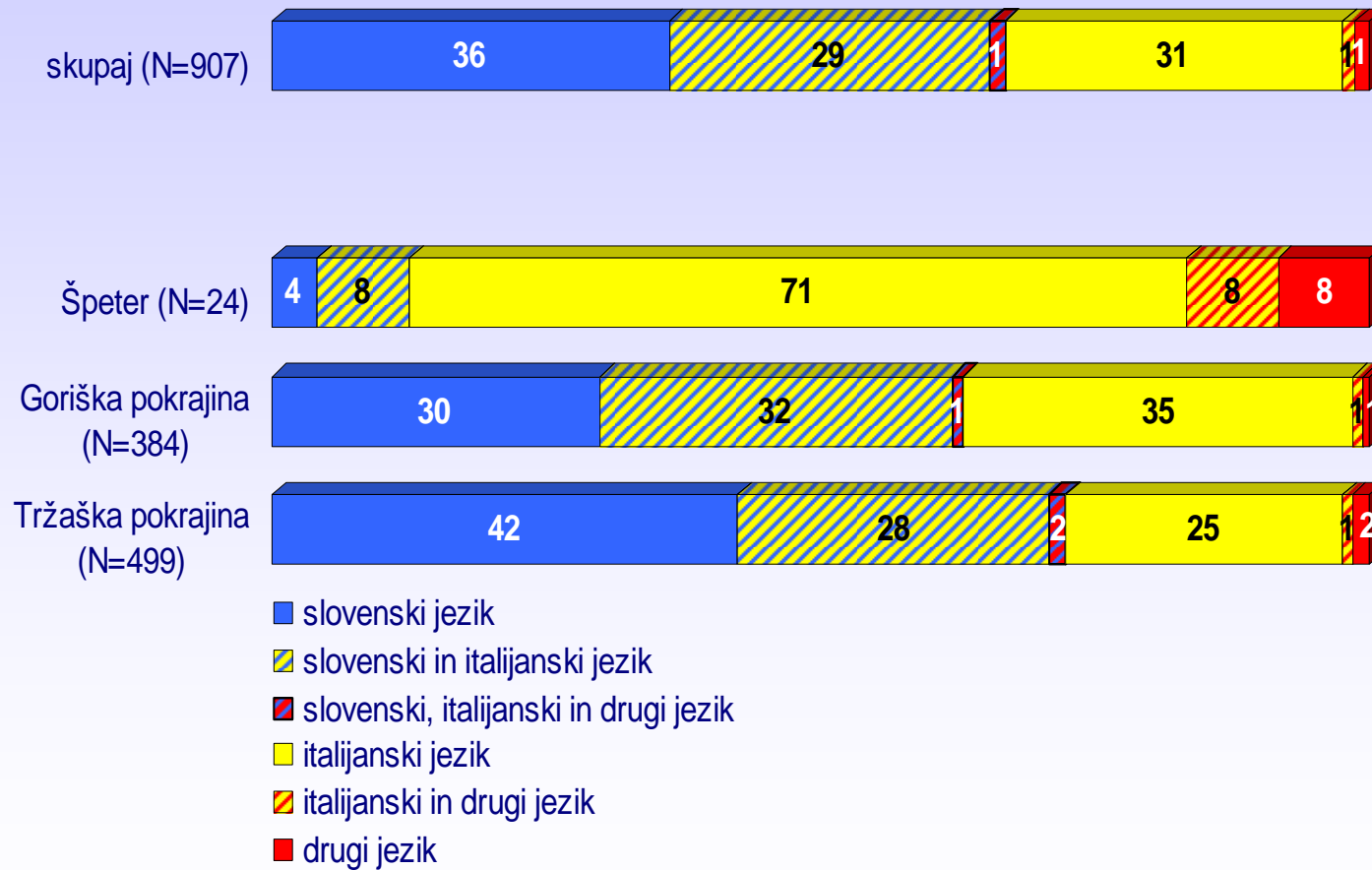
Narodnostni izvor vpisanih glede na stopnjo šolanja (v %)

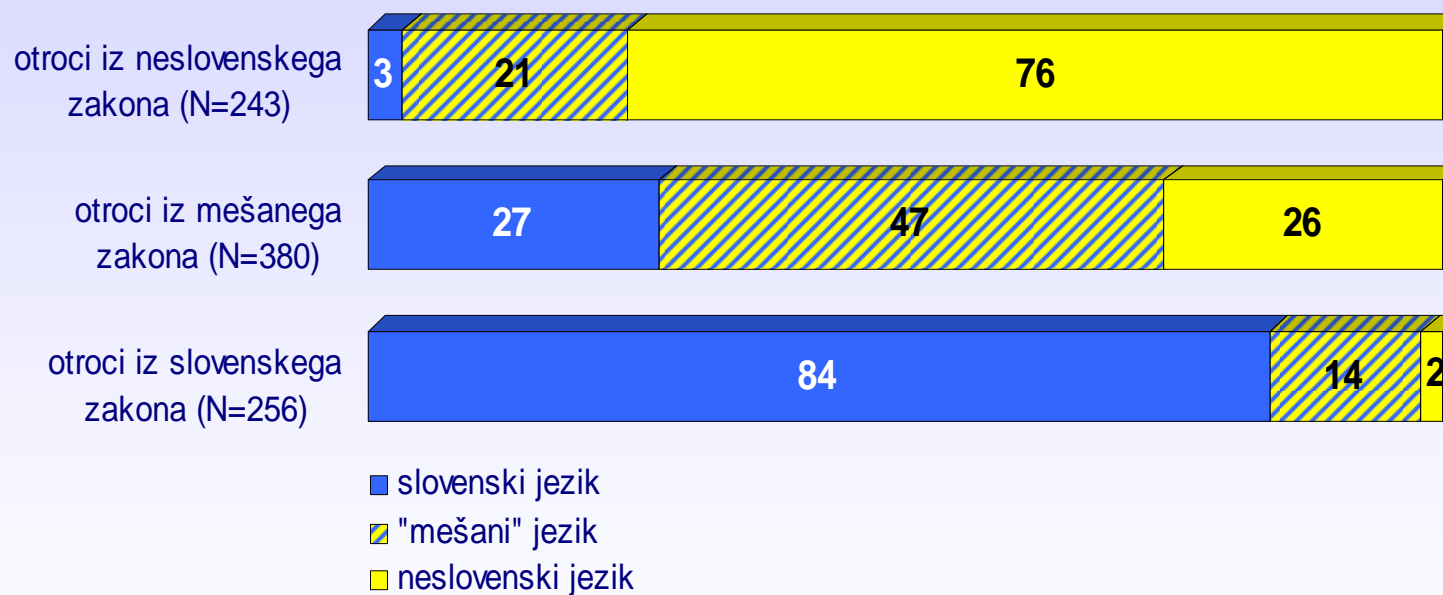
Narodnostni izvor vpisanih v vrtce in osnovne šole glede na kraj šole (v %)

Pogovorni jezik zunaj šole (v %)

Pogovorni jezik zunaj šole glede na narodnostno strukturo družine (v %)

prímerjave z letí
1995 in 1997 ter 2003

Podatke o vpisih v prve letnike vseh stopenj šolanja v šolskem letu 2010/2011 smo primerjali z rezultati dveh prejšnjih raziskav. Prva je raziskava o slovenski šoli v tržaški in goriški pokrajini, ki jo je SLORI izvedel v letih 1995 (vrtci in osnovne šole) in 1997 (nižje in višje srednje šole), druga pa je bila izpeljana v okviru projekta EVAŠOL2003 o vrednotenju šolskih storitev leta 2003. Pri obeh raziskavah so sodelovale družine vpisanih na vseh stopnjah šolanja. Leta 1995 in 1997 je bilo anketiranih 92 % družin od skupnih 1.360 oziroma 94 % od skupnih 1.313, leta 2003 pa 75 % od skupnih 3.089.

Splošni trend spreminjanja narodnostne strukture obravnavane predšolske in šolske populacije je naslednji: delež otrok iz mešanih zakonov narašča do leta 2003, nato ostaja več ali manj enak; delež otrok iz slovenskih družin se razpolovi, naraščata pa delež otrok italijanskih staršev, ki se več kot potroji, in delež otrok iz družin tretje narodnosti.

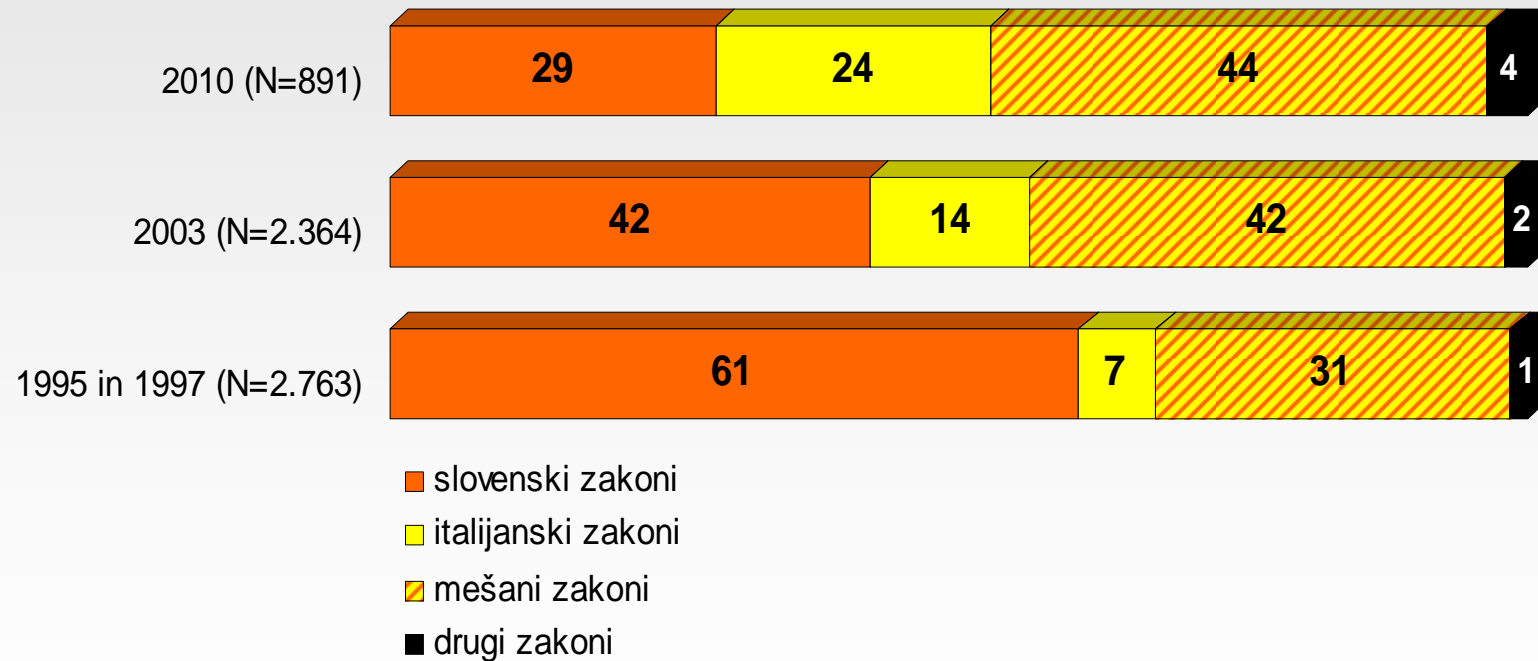
Podobno dinamiko zasledimo na Tržaškem, na Goriškem pa so spremembe do leta 2003 izrazitejše.

Povprečni trendi so zaznavni pri vseh stopnjah šolanja, razen pri višjih srednjih šolah, kjer delež otrok italijanskih staršev narašča do leta 2003, nato upada, delež otrok iz mešanih zakonov pa je v porastu ob postopnem upadanju deleža otrok slovenskih družin.

Za vrtce in osnovne šole, ki so pomembni člen šolske mreže glede prisotnosti na teritoriju, kaže primerjava med okolico in mestnim okoljem naslednje rezultate: v Gorici se je narodnostna struktura predšolske in osnovnošolske populacije izraziteje spremenila do leta 2003, to se pravi na prehodu v novo tisočletje, v Trstu pa so njene spremembe bolj zaznavne v zadnjih sedmih letih oziroma po "padcu meje"; tako v tržaški kot v goriški okolici je dinamika spreminjanja enakomernejša.

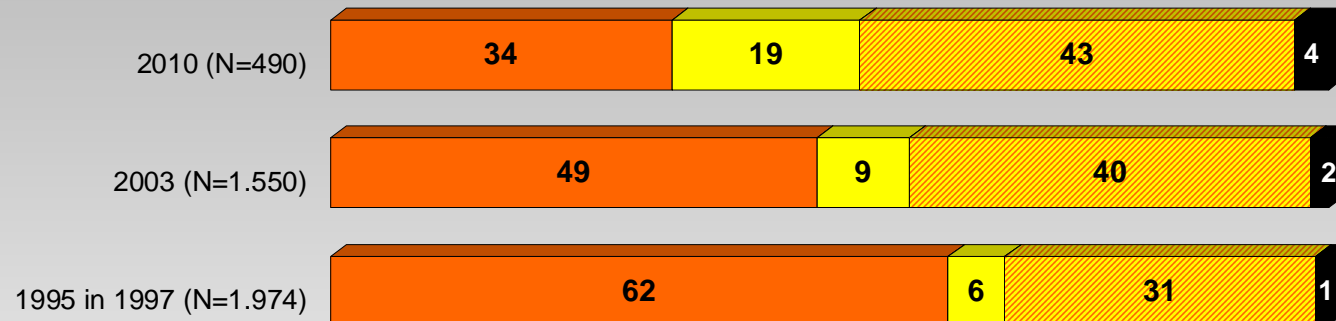
Menjave jezikovnih navad zunaj šole so razvidne zlasti pri otrocih iz mešanih zakonov: krči se delež otrok, ki uporablja tako slovenski kot italijanski jezik, večata pa se deleža otrok, ki se izražajo pretežno v slovenskem ali pretežno v italijanskem jeziku.

Primerjava narodnostnega izvora vpisanih v letih 1995 in 1997, 2003 in 2010 (v %)

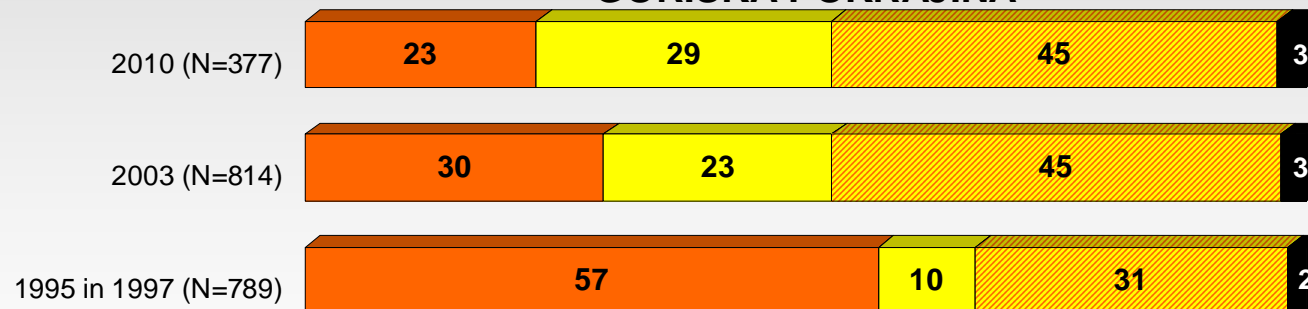

Primerjava narodnostnega izvora vpisanih v letih 1995 in 1997, 2003 in 2010 glede na pokrajino (v %)

TRŽAŠKA POKRAJINA

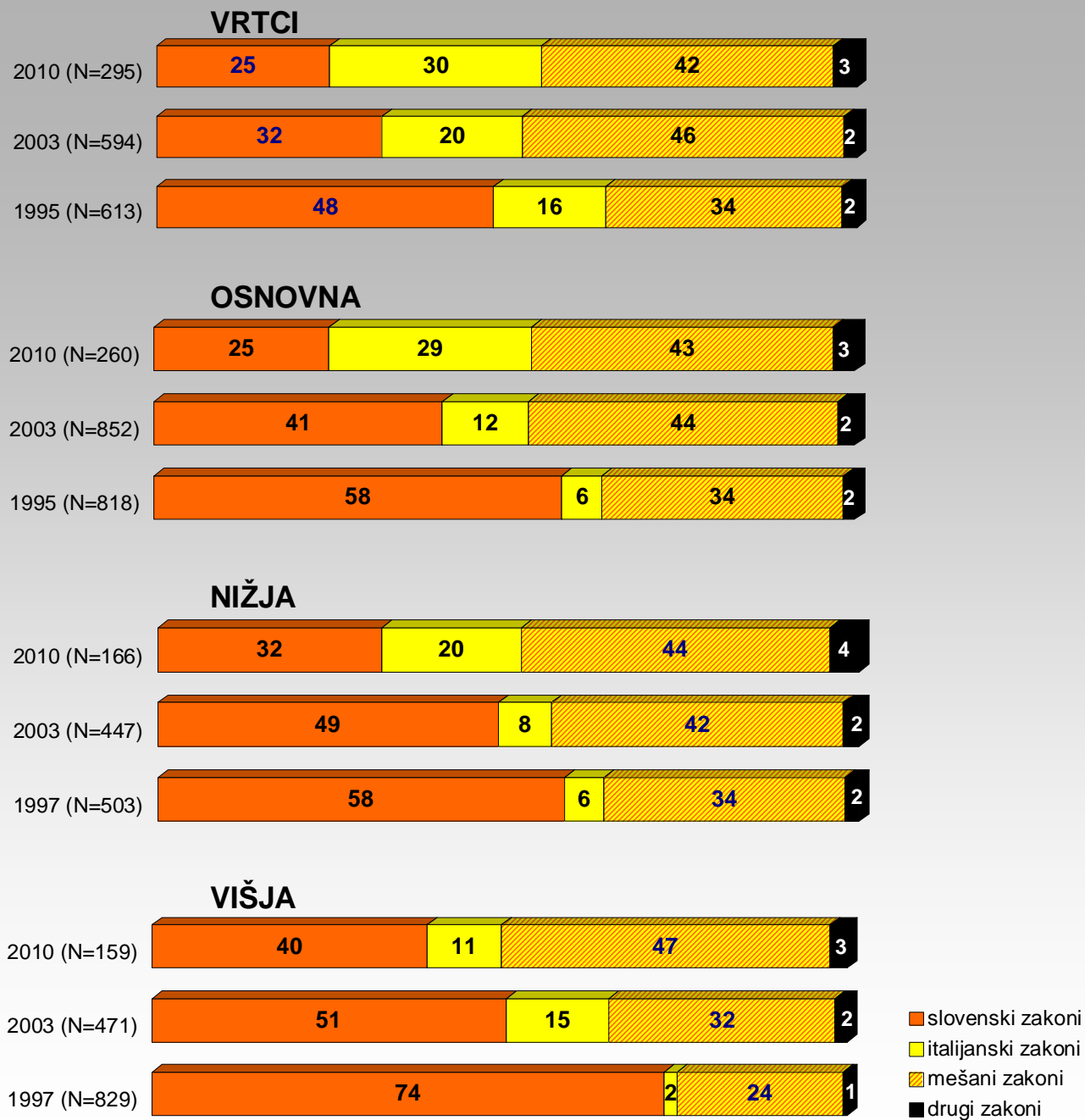

GORIŠKA POKRAJINA

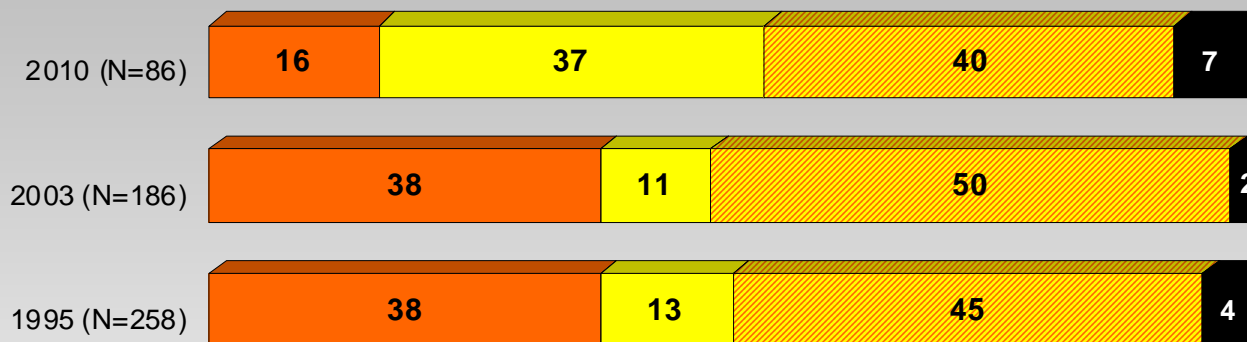
- slovenski zakoni
- italijanski zakoni
- mešani zakoni
- drugi zakoni

Primerjava
narodnostnega
izvora vpisanih
v letih 1995 in
1997, 2003 in
2010 glede na
stopnjo
šolanja (v %)

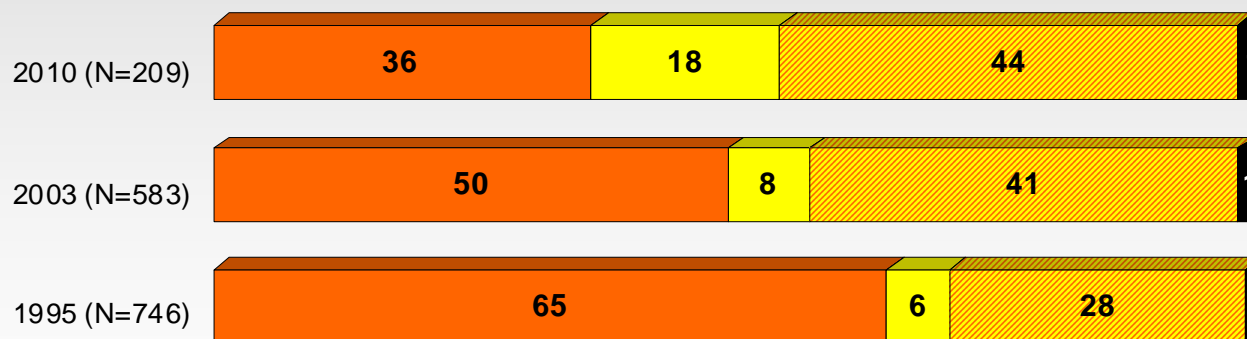

Primerjava narodnostnega izvora vpisanih
v **TRŽAŠKE** vrtce in osnovne šole v letih 1995 in 1997, 2003
in 2010 (v %) glede na kraj vrtca oziroma osnovne šole

mestno okolje

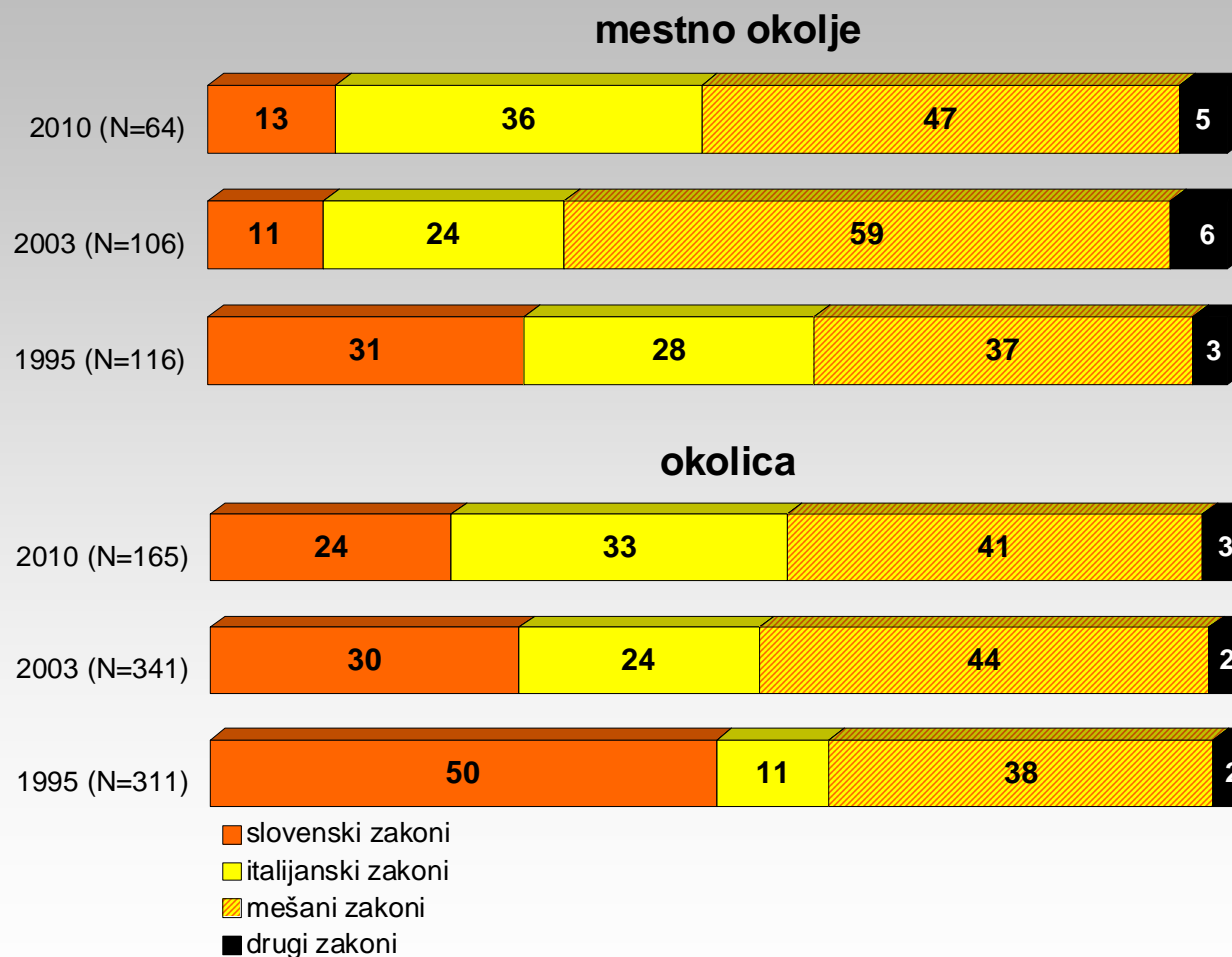

okolica

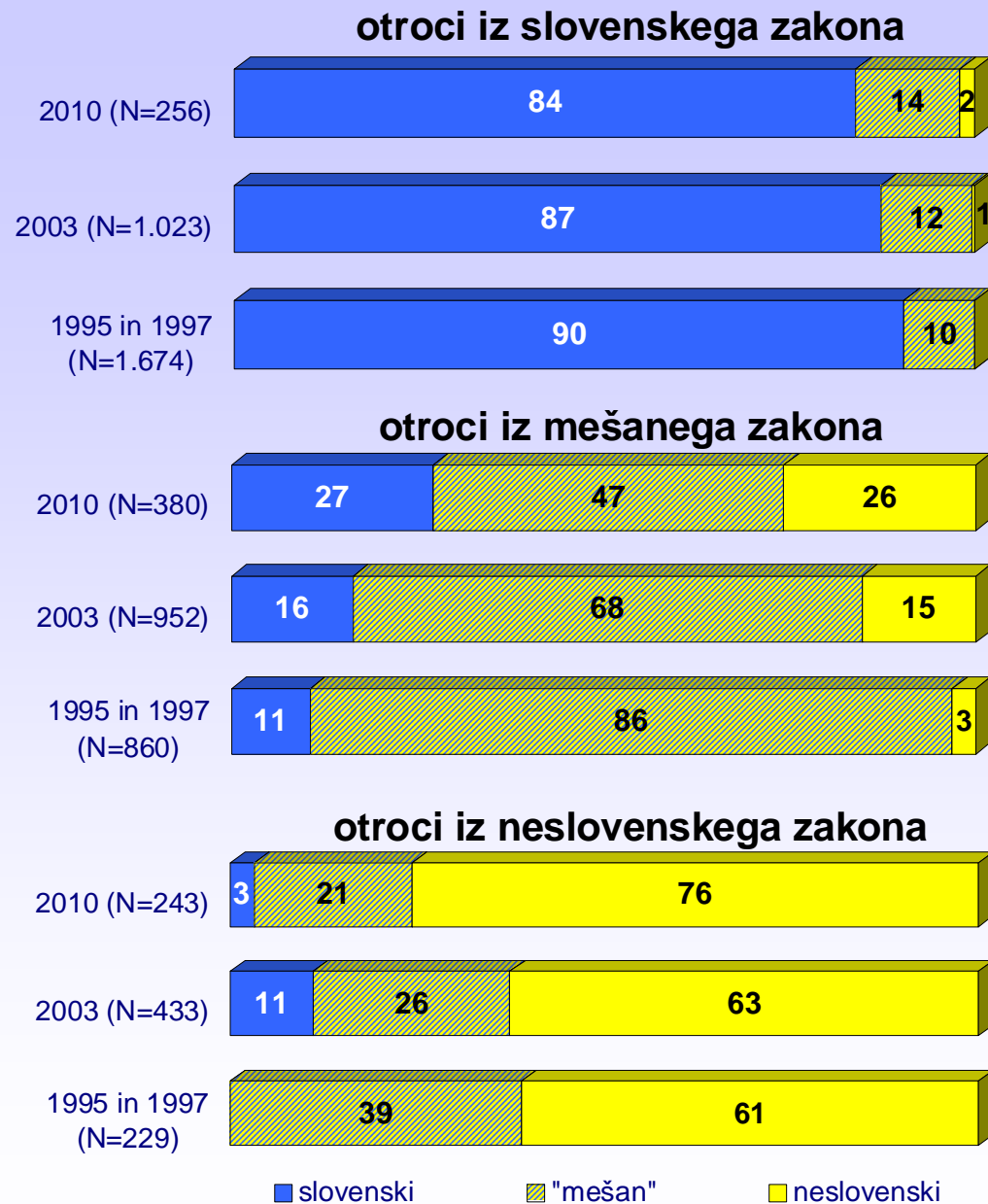

- slovenski zakoni
- italijanski zakoni
- mešani zakoni
- drugi zakoni

Primerjava narodnostnega izvora vpisanih
v **GORIŠKE** vrtce in osnovne šole v letih 1995 in 1997, 2003
in 2010 (v %) glede na kraj vrtca oziroma osnovne šole

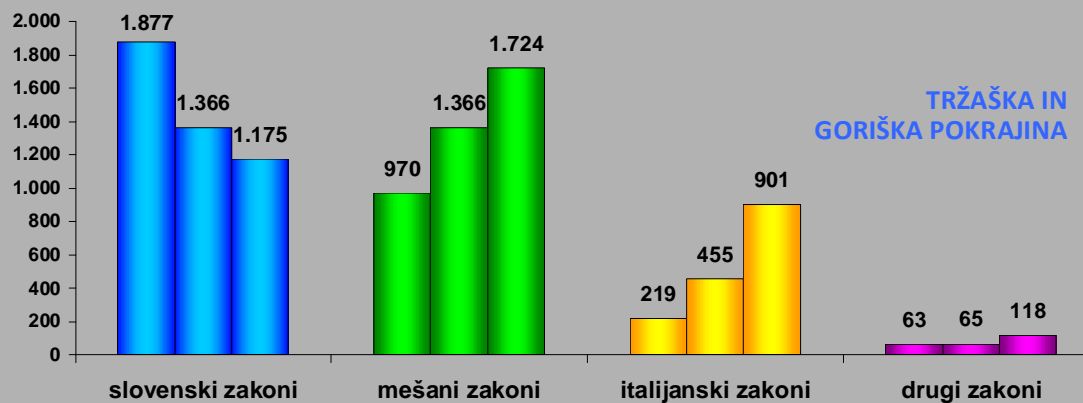
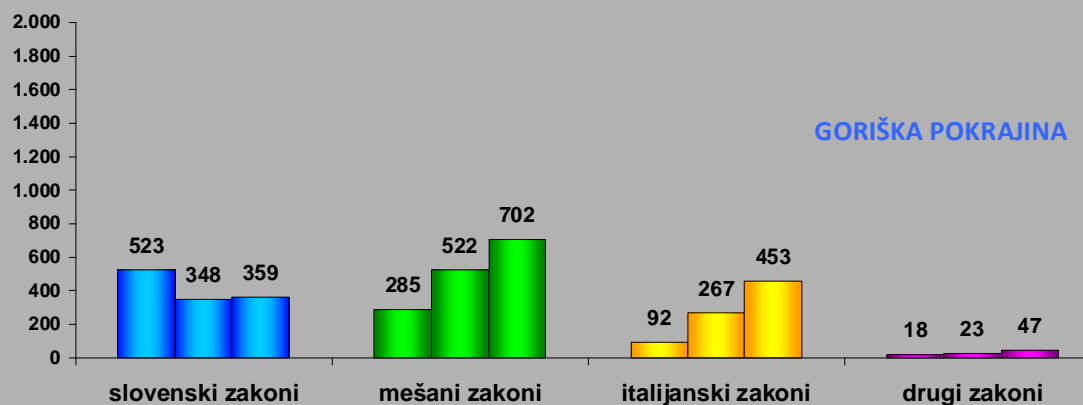
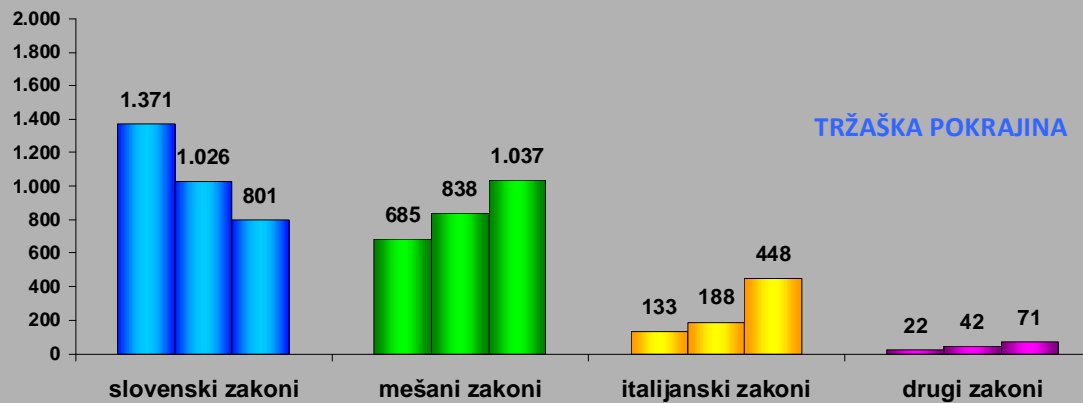
Pogovorni jezik
zunaj šole glede na
narodnostno
strukturo družine
(v %)

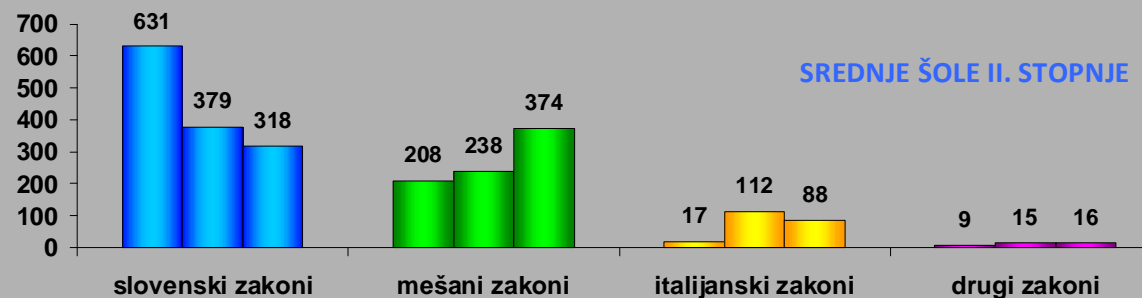
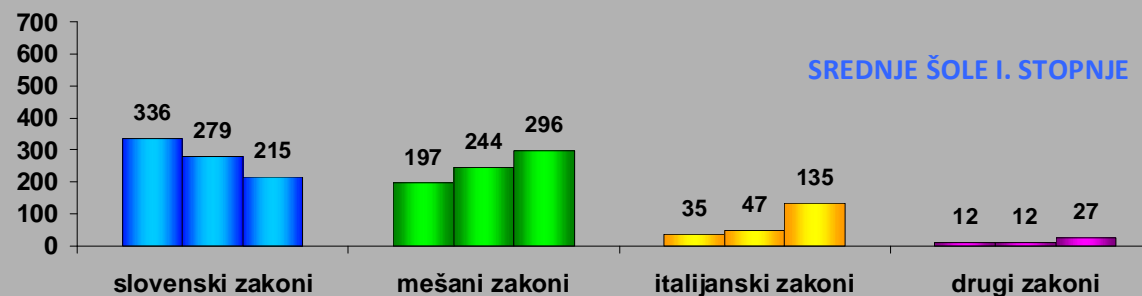
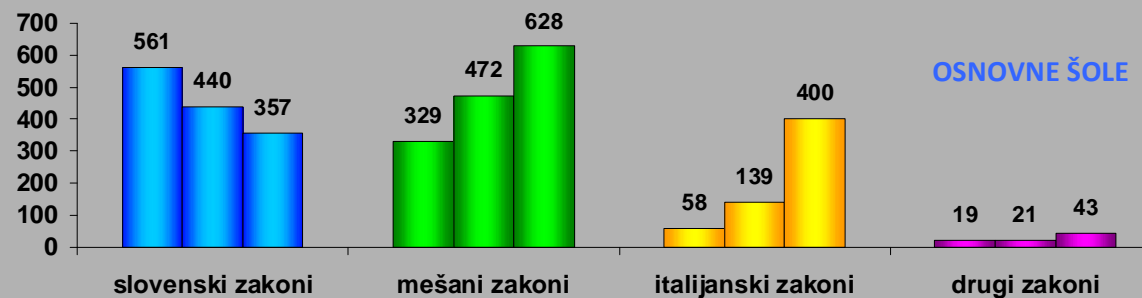
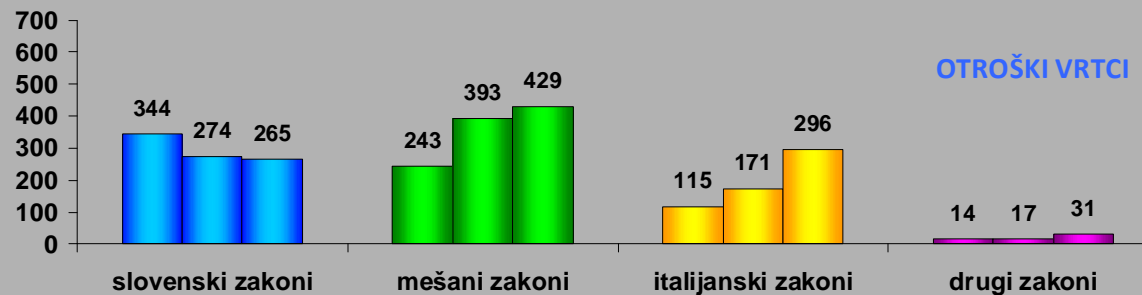
dinamika v absolutních
vrednostih

Doslej sta bila analizirana dva vidika vpisovanja v slovenske šole v tržaški in goriški pokrajini ter dvojezični šolski center v Špetru: iz pregleda vpisov izhaja, da populacija na slovenskih šolah številčno narašča, analiza njenih narodnostih in jezikovnih značilnosti pa kaže, da se delež slovenskih otrok krči. Da bi preverili, ali upada tudi število slovenskih otrok oziroma njegova absolutna vrednost, se je deleže, ki izhajajo iz primerjalne analize o narodnostni sestavi obravnavane populacije apliciralo na skupno število vpisanih v letih 1995 in 1997, 2003 in 2010 in ocenilo ustrezne absolutne vrednosti. Glede na to, da so slednje sad statičnih obdelav, je pri analizi pogojnik obvezen. Rezultati so naslednji: število otrok slovenskih staršev naj bi upadalo tudi v absolutnem merilu in to bodisi v skupnem seštevku kot v tržaški pokrajini, medtem ko je na Goriškem zaznaven rahel porast števila. Trend upadanja naj bi se umiril pri vpisih v otroške vrtce, kot je razvidno iz primerjave glede na stopnjo šolanja.

Ocena število
vpisanih glede na
narodnostni izvor
in pokrajino v letih
1995 in 1997
2003
2010

Ocena števila vpisanih glede na narodnostni izvor in stopnjo šolanja v letih 1995 in 1997 2003 2010

glavní povzetki

- v zadnjih 15 letih narašča število vpisanih za dobro petino (21 %) v skupnem seštevku: šibko točko predstavlja vpis v srednjo šolo II. stopnje, ki bi ga močnejši priliv osnovnošolcev moral okrepiti v naslednjih letih, če se ne bo povečal prepis na italijansko šolo;
- trenutno, večina otrok (44 %), ki obiskujejo slovenske vrtce in šole v Italiji in dvojezični šolski center v Špetru, prihaja iz mešanih zakonov; preostali izhajajo - skoraj v enaki meri - iz slovenskih oziroma italijanskih družin, nekaj pa jih je tudi iz družin druge narodnosti;
- v 15 letih se je delež otrok slovenskih družin razpolovil, delež otrok italijanskih družin pa več kot potrojil; število otrok slovenskega narodnostnega izvora naj bi upadalo tudi v absolutnem merilu: izjemo predstavlja porast teh otrok v goriških otroških vrtcih;
- začetna hipoteza, da se narodnostna in jezikovna sestava populacije v vrtcih in šolah s slovenskim učnim jezikom spreminjata zaradi naraščajočega vpisa otrok neslovenskih družin, je potrjena; narodnostna struktura se spreminja tudi pri prehajanju iz ene stopnje šolanja v drugo;
- družinsko narodnostno okolje pogojuje rabo slovenščine zunaj šole, ki pa se uveljavlja tudi v mešanih in neslovenskih družinah;
- spremembe v rabi slovenskega jezika zunaj šole so zaznavne zlasti pri otrocih iz mešanih zakonov, pri katerih se postopoma uveljavlja raba pretežno enega jezika: ali slovenskega ali italijanskega.

V razmíslék

- Prva ugotovitev splošne narave, s katero se raziskovalci večkrat soočajo, je ta, da se nekaterih hipotez, ki se jih izoblikuje ob raziskovalnem delu, ne da preverjati in se jih zato lahko obravnava samo kot hipoteze. To se dogaja, ker ne obstaja nikakršno popisno ali podobno gradivo, na osnovi katerega bi lahko verodostojno opredelili obseg in značilnosti slovenske narodne skupnosti v Italiji oziroma narodnostno strukturo prebivalstva na obmejnem območju med Italijo in Slovenijo. Opomba je potrebna za boljše razumevanje izpostavljenih ugotovitev, z njo pa se ne zagovarja ali podpira potrebo po kateri koli obliki preštevanja Slovencev v Italiji.
- Eden izmed izstopajočih podatkov pričujoče analize je upad otrok slovenskega narodnostnega izvora v relativnem in, kot je videti, tudi v absolutnem merilu pri vpisanih v slovenskih vrtcih in šolah v Italiji. Izjemo naj bi predstavljal pozitiven »absolutni« premik v otroških vrtcih na Goriškem. Trend upadanja je odvisen od več dejavnikov: asimilacijski proces, kateremu so naravno podvržene manjšinske skupnosti nasploh, izseljevanje mladih generaciji zaradi večje mobilnosti, nižanje stopnje rodnosti, podaljšano bivanje v izvornih družinah ter odlašanje starševstva in ustvarjanja lastne družine. Ti pojavi zaznamujejo demografske trende v Evropi in zaznamujejo tudi življenje slovenske narodne skupnosti v Italiji, pri kateri so učinki teh trendov izrazitejši.
- Upadanje števila vpisanih, ki se je začelo približno v drugi polovici 70. let, bi še nadaljevalo, če se ne bi za vpis v slovensko šolo odločali vedno v večji meri tudi starši mešanih in neslovenskih zakonov. Naraščanje zanimanja neslovenskih družin za slovensko šolo se v okviru slovenske narodne skupnosti v Italiji sprejema na različne načine: nekateri ga sprejemajo predvsem kot izziv, drugi kot problem, tretji pa ga doživljajo kot nevarnost za obstoj Slovencev v Italiji. Slovenska šola v Italiji lahko pripomore k utrjevanju narodne zavesti tudi v spremenjenih okoliščinah: to lahko napravi, če razvija sposobnost sobivanja in interakcije med osebami različnega jezikovnega, narodnostnega in kulturnega izvora, spodbuja k iskanju motivacije za medkulturni dialog, izpostavlja pomen ohranjanja lastne narodne identitete in spoštovanja narodne identitete drugih ter opozarja na vlogo maternega jezika pri osebostnem razvoju. S temi sporočili lahko šola pomaga otroku, da ta oblikuje svoj »narodnostni profil« v skladu z jezikovnimi, narodnostnimi in kulturnimi značilnostmi družinskih korenin in ta »profil« nenehno nadgrajuje in utrjuje ob soočanju s pripadniki drugih jezikovnih in kulturnih skupnosti. Šola mora otroka spodbujati, da ta razmišlja o svojem odnosu do narodnostne identitete in do jezika oziroma jezikov, s katerimi prihaja v stik, ter mu omogočati, da ta odnos doživlja pozitivno in ga razvija sproščeno, brez pritiskov in vsiljevanj.

■ Narodnostna in jezikovna struktura predšolske in šolske populacije se naglo spreminjata. Dinamika je sicer odvisna tudi od okolja, v katerem posamezna šola deluje, saj trendi niso povsod enaki in enakomerni. Na nekaterih šolah se izoblikujejo posebne okoliščine, za katere morda ne gre izključiti *a priori* uvajanje drugih modelov izobraževanja, še zlasti v primeru, ko bi to uvajanje potekalo v eksperimentalni obliki in vzporedno ali pa v sodelovanju z italijanskimi šolami. Če bi dosegli pozitivne rezultate z aplikacijo drugih modelov izobraževanja, slednja ne bi predstavljala koraka nazaj v razvoju izobraževalnega sistema v slovenskem jeziku v Italiji. Uveljavila bi se kot izkušnja šole, ki deluje v posebnih okoliščinah, in je ne bi bilo treba nujno prenašati tudi na preostale šolske realnosti.

■ Da šola raste in se razvija, rabi pomoč okolja: to velja še zlasti za šole, ki delujejo v okviru manjšinskih skupnosti. Za šole s slovenskim učnim jezikom v Italiji je izrednega pomena pomoč struktur in ustanov, ki si prizadevajo, da se slovenska prisotnost ohranja in utrjuje, in to še zlasti v mestnih središčih, kjer pride slovenski jezik težje do izraza. Izpostavlja se zlasti dve potrebi:

a) potrebo po uveljavljanju slovenščine kot jezika okolja, h kateremu bi veliko pripomoglo uvajanje pouka slovenščine na italijanskih šolah.

b) potrebo po središču, namenjenemu študirajoči mladini v Trstu, da bi lahko svoj čas po šoli preživljala v slovenskem okolju. Misli se na srednješolce tako I. kot II. stopnje in na univerzitetne študente, ki bi v primerno opremljenih prostorih lahko pisali naloge, študirali, imeli na razpolago knjižno in drugo gradivo. Središče bi moralo biti zato funkcionalno zasnovano, ker bi moralo zadostiti potrebam mladih in upoštevati njihove šolske in obšolske dejavnosti ter študijske obveznosti. Razmišlja se konkretno o svetoivanskem Narodnem domu, ki bi glede na to, da leži v bližini šol, športnih objektov (Stadion 1. maj, bazen, nogometna igrišča) in univerze, s preselitvijo Narodne in študijske knjižnice ali vsaj nekaterih njenih dejavnosti, Glasbene matice ter Slovenskega raziskovalnega inštituta SLORI, lahko postalo pravo izobraževalno središče. Tako zasnovana struktura bi bila privlačna tudi za tiste dijake, ki se po slovenski srednji šoli I. stopnje nameravajo ali odločajo za vpis v italijansko višjo srednjo šolo, saj bi lahko na ta način ohranjali stik s slovenskim okoljem.

Bibliografski napotki:

Bogatec N., Bufon M. (1996), Slovenske šole v Tržaški in Goriški pokrajini - Vrtci in osnovne šole, Trst, Slori.

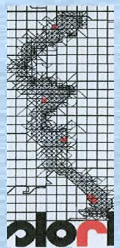
Bogatec N., Bufon M. (1999), Slovenske šole v Tržaški in Goriški pokrajini – Nižje in višje srednje šole, Trst, Slori.

Bogatec N. (2004), Slovenska državna šola v Italiji pod drobnogledom. Rezultati projekta o vrednotenju šolskih storitev – EVAŠOL 2003 / La scuola statale slovena in Italia al microscopio. Risultati del progetto di valutazione dei servizi scolastici - EVAŠOL 2003, Trst, Slori.

Bogatec N., Kravos M., Lokar V. (ur.), (2008): Projekt Mozaik/Progetto Mosaico. Učinki večetničnega okolja na osnovno šolanje / Effetti dell'ambiente multietnico sull'istruzione primaria. Sklad / Fondazione Libero in Zora Polojaz, Šolska mreža Projekt Mozaik / Rete di scuole Progetto Mosaico, Slovenski raziskovalni inštitut SLORI / Istituto sloveno di ricerche SLORI, Trst / Trieste.

Mikolič V., Pertot S., Zudič Antonič N. (2006): Med kulturami in jeziki – Tra lingue e culture. Annales, Koper.

Pertot S. (2004): Dvojezični otrok. Priročnik za starše - Il bambino bilingue. Manualetto per i genitori. SLORI – Trst, Zavod za slovensko izobraževanje – Špeter.

Slovenski raziskovalni inštitut

Ravnatelji slovenskih šol v
Italiji in dvojezičnega šolskega
centra v Špetru

Projekt ŠOLA 2010

o spremljanju narodnostnih in jezikovnih
značilnosti populacije slovenskih šol v Italiji
in dvojezičnega šolskega centra v Špetru

hvala za pozornost!